

2. ULUSLARARASI **SARI SALTUK GAZİ** SEMPOZYUMU

06 - 09 Mayıs 2015

Saraybosna – BOSNA HERSEK

BİLDİRİLER

Yayına Hazırlayanlar

Doç.Dr. Rıdvan CANIM

Yrd.Doç.Dr. Levent DOĞAN

Trakya Üniversitesi Yayın No: 166
Balkan Araştırma Enstitüsü Yayın No: 07

**2. ULUSLARARASI SARI SALTUK GAZİ
SEMPOZYUMU - BİLDİRİLER**

Yayına Hazırlayanlar
Doç.Dr. Rıdvan CANIM
Yrd.Doç.Dr. Levent DOĞAN

Baskı Hazırlık
DBY Ajans

Kapak Tasarım
Doç.Dr. Rıdvan CANIM
Sercan ARSLAN

Baskı-Cilt
Şenyıldız Yay. Matbaacılık Ltd. Şti.
Gümüşsuyu Cad. Işık Sanayi Sitesi No: 19/102
Topkapı / İstanbul Tel: +90 212 483 47 91
Sertifika No: 11964

1. Baskı: Kasım 2015

ISBN: 978-975-374-186-6
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Sertifika No: 27408

© Bütün yayın hakları "Trakya Üniversitesi"ne aittir.
Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için
yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni
olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik
ve mekanik yolla çoğaltılamaz ve dağıtılamaz.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)
2. Uluslararası Sarı Saltuk Gazi Sempozyumu - Bildiriler,
Yayına Hazırlayanlar: Doç.Dr. Rıdvan CANIM, Yrd.Doç.
Dr. Levent DOĞAN
ISBN: 978-975-374-186-6
16,0 x 23,5 cm, XX+363= 383 sayfa
1- Sarı Saltuk Gazi 2- Sempozyum 3- Bildiriler

Trakya Üniversitesi Rektörlüğü
Balkan Yerleşkesi / EDİRNE
Telefon : +90 (284) 236 49 81
Faks : +90 (284) 223 42 03
E-Posta : basin@trakya.edu.tr

Saltıknâme’de Dîni ve Ahlakî Değerler

Doç. Dr. Ali TEMİZEL

Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü KONYA
temizel46@yahoo.com

Giriş

Türkler, Sibiryâ’dan Akdeniz kıyılarına kadar yayılan coğrafyada çok uzun bir tarihi süreç içinde çeşitli destan devirleri geçirmiştir. Türk destanlarına ait çeşitli parçalar, Çin, Fars, Moğol ve Arap kaynaklarında bulunmaktadır. Özellikle Firdevsî’nin *Şehnamesi*, Reşidüddin’in *Cami’u’t-tevârih*’i, Melik Ata Cuveynî’nin *Târih-i Cihanguşâ’sı*, Mes’ûdî’nin *Mürûcu’z-zeheb*’i Türk destanlarına ait en eski kayıtları taşıyan eserlerdir. Bunların dışında Kaşgarlı Mahmud’un *Divânü Lügati’t-Türk*’ü, Yazıcıoğlu Ali’nin *Selçuknâme*’si Ebûlgazi Bahadır Han’ın *Şecere-i Türk* ve *Şecere-i Terâkime* adlı Türkçe eserleri de diğer önemli kaynaklardır.

Destanlar milletlerin soy özellikleri, sosyal yapıları, ülküleri, milli ve dini değerleri, gelenek ve görenekleri üzerinde yapılacak araştırmalarda ilk temel kaynağı teşkil ettiği halde dünya edebiyatındaki destanların büyük bir çoğunluğunun şairi, yazarı veya düzenleyicisi belli değildir. Destanların

2. ULUSLARARASI SARI SALTUK GAZİ SEMPOZYUMU - BİLDİRİLER

doğuş, yayılış ve yazıya geçiriliş dönemleri göz önüne alınarak incelendiğinde ve yararlanıldığında, Ebu'l-Hayr Rûmî- Saltıknâme (Saltık Gazi Destanı) isimli destanın yazılı olması bizlere ve bizimle aynı coğrafyada yaşayan ve birlikte yaşama kültürünü kazanan insanlar için önem kazanmış tarihî, ahlâkî ve dinî bir eserdir¹.

Saltıknâme'de geçen dinî, ahlaki ve vicdani değerlerle ilgili bazı hususları aşağıda şu şekilde sıralamak mümkündür:

1) Server Saltık, fukara elbisesi giymişti, derviş kılığında yürüdü. Bilim, amel ve ibadet ile din için çalıştı. Doğru yoldan yürüdü. Nitekim peygamberler doğru söz söylediler ve doğru iş yaptılar. Peygamberlerin yolundan evliyalar yürüdü. Günahsız dervişler ve bilim adamları doğru yoldan yürüdü ve dinin emirlerini yerine getirdi. Doğruyu talep ettiler. Müslümanları gayrete getirdiler. Kâfirleri İslam'a davet ettiler².

2) Her kişiye üç şey farzdır³:

Birincisi şudur: Her yerde küffarı davet etmek.

İkincisi: Hakkını talep edip ahirete bırakmamak.

Üçüncüsü: Fukarayı gayrete getirmek ve mazluma yardım etmek.

Hakka hıyanet edip, Müslümanlara zulüm, hile ve işkence yapanların vay haline. Yarın mahşer gününde öyle bir azap çekecek ki, halk ona şaşırıp kalacak.

Burada konuyu daha da açmak için peygamberin şöyle buyurduğunu rivayet eder: Üç kimseye cehennemde çok büyük azap olacak, o azap kâfirlere bile olmayacak.

Onlar kimlerdir dediler.

Resulallah şöyle buyurdu⁴:

"Birincisi münafıklar; ikincisi zalimler; üçüncüsü rüşvet alanlardır. Onlar işkence yapıp yalan ile dinin kurallarına aykırı davranırlar. Hakka asi olan onlardır, onlar düşmandır. Adalet, insaf ile hareket eden ve dinin kuralla-

¹ Kâzım Yetiş, "Destan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. IX, İstanbul 1994, s. 202-205.

² Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 522

³ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 522

⁴ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 522

rına uyanlar güzel insanlardır. Onlar İslam dini içerisinde düzen bozmazlar. Hile yapan ve dinin kurallarına uymayanlar zalimdir, melundur”.

Burada, zulüm yapmanın yasak olduğuna dair Peygamberin “Cehennemden uzak kalmayı ve cennete girmeyi isteyen, Allah’a ve ahiret gününe iman etmiş olduğu halde can versin; bir de kendisine nasıl davranılmasını arzu ediyorsa, insanlara öyle davransın.”⁵ hadisine işaret vardır. Ayrıca münafıklara cehennemde yapılacak olan azap ile ilgili olarak “Kur’an-ı Kerimde “Münafıklara, kendileri için acı bir azap olduğunu müjdele”⁶, “Şüphe yok ki, münafıklar cehennemin en alt katındadırlar. Artık onlara asla bir yardımcı bulamazsın”⁷ ayetlerine işaret edilmektedir.

Zalimlere cehennemde azap edileceği konusundaki görüşünde de Kur’an-ı Kerim’deki “Allah zalim kimseleri hidayete erdirmez.”⁸, “İnkâr edip zulmedenleri Allah asla bağışlayacak değildir.”⁹ ve “Yalan sözlerle Allah’a iftira edenden veya onun ayetlerini yalanlayanlardan daha zalim kimdir! Şüphe yok ki, zalimler kurtuluşa eremezler!”¹⁰ ayetlerinden dayanak almaktadır.

Yine yukarıda adalet ve insafla davranma konusunda uyarıda bulunulurken “Eğer ceza verecekseniz, size yapılan işkencenin misliyle ceza verin. Ama sabrederseniz, elbette o, sabredenler için daha iyidir.”¹¹ ayetine işaret olunmaktadır.

Rüşvet alanların cehennemde azap görecekları hususunda uyarıda bulunulurken; bir çıkar ve haksız yere kazanç elde etmek için rüşvet olarak verilen ücretin veya malın haram olduğuna dair Kur’an-ı Kerim’deki “Mallarınızı aranızda haksız sebeplerle yemeyin. Kendiniz bilip dururken insanların mallarından bir kısmını haram yollardan yemeniz için o malları hakimlere (idarecilere veya mahkeme hakimlerine) vermeyiniz.”¹² ayetinden yararlanılmaktadır.

⁵ Riyâzü’s-Sâlihîn, III, s. 158.

⁶ Kur’an-ı Kerim, Nisa Sûresi, ayet: 138

⁷ Kur’an-ı Kerim, Nisa Sûresi, ayet: 145

⁸ Kur’an-ı Kerim, Bakara Sûresi, ayet: 258

⁹ Kur’an-ı Kerim, Nisa Sûresi, ayet: 168

¹⁰ Kur’an-ı Kerim, En’âm Sûresi, ayet: 21

¹¹ Kur’an-ı Kerim, Nahl Sûresi, ayet: 126

¹² Kur’an-ı Kerim, Bakara Sûresi, ayet: 188

2. ULUSLARARASI SARI SALTUK GAZİ SEMPOZYUMU - BİLDİRİLER

Meseldir; Karanlık iş takip ederek dirilen, mihnetle can verecektir. Çoğu zalim, dünyadan ahirete imansız gidecektir. Zalimler insafa dönmeli ve günahını kabul edip tövbeye sarılmalıdır. Mazlum ile helalleşmelidir. Eğer helalleşmezse, köle hakkı olur, tövbe ile gitmez. Azabını çeker¹³.

Bu konuyu o günkü Anadolu'nun manevi önderlerinden şu örneklerle açıklamaktadır:

Sultan Alaeddin Konya şehrinde Şeyh Hasan'a vezirlik ederdi. Dinin kurallarına uyup uymadığını teftiş ederdi. Zulmü ve fesat çıkaranları takip ederdi. Adalet ve doğruluğu gözetirdi. Sultan yer yer hayrat yapardı, zaviye inşa ederdi, yolları döşetirdi. Gafil olmazdı, haftada iki gün Çarşamba ve Perşembe günlerinde divana çıkardı. Dört kadıyı yanına alıp Resul'ün yaptığı gibi halkı ve fukarayı dinlerdi, halini görürdü, sorardı; şikâyetçilerin hakkı her kimde ise alıverirdi. Şikâyetçilere kötü davranmazdı. Hakk'a asi olurum diye korkardı. Fukara ve zayıflara iyi davranırdı. Bilim adamlarına saygılıydı. Günahsız dervişlere önem verirdi. Fesat çıkaranları, zalimleri ve işkence yapanları sindirirdi¹⁴.

Burada yöneticinin adaletli olmasının gereği ortaya konulurken “Şüphesiz Allah, adaleti ve ihsanı... emreder...”¹⁵ ve “... ve (onlara) adaletli davranın. Çünkü Allah, adaletli davrananları sever.”¹⁶ ayetlerine ve “Yedi sınıf insan vardır ki, Allah onları hiçbir gölgenin (himayenin) bulunmadığı günde (kıyamet gününde) kendi gölgesinde gölgelendirir (özel olarak himaye eder): Adaletli devlet reisi...”¹⁷ hadis-i şerifine işaret olunmaktadır.

3) Bir yöneticinin hakkı ve ahlâkı korumak için bu işleri nasıl yaptığını da şöyle anlatmaktadır: Casuslar görevlendirerek memlekette neler olduğunu takip ederdi. Nerde zulüm, rüşvet ve işkence olsa onu giderip doğruyu yerine koyardı.

Yukarıdaki bu ifade tamı tamına “Ey inananlar! Allah için adaleti ayakta tutan gözcüler olun. Bir topluluğa olan kızgınlığınız size adaletsizlik suçunu işletmesin. Adaletli olun; Bu Allah'tan sakınmaya daha yakındır.

¹³ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 522.

¹⁴ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 522-523.

¹⁵ Kur'an-ı Kerim, Nahl Sûresi, ayet: 90.

¹⁶ Kur'an-ı Kerim, Hucurât Sûresi, ayet: 9.

¹⁷ Riyâzü's-Sâlihîn, II, s. 91-92.

Allahtan sakının. Allah yaptıklarınızdan haberdardır.¹⁸” ayetinin açıklaması niteliğindedir.

Bu konuda kötü davranışlı insanları dört gruba ayırarak sonlarının ve akıbetlerinin nasıl olacağını şu ifadelerle açıklamaktadır: Zira bir kimse gafil olsa mutlaka bir belaya düşer. Zalim helak olur, işkence yapan belasını bulur ve hainliğin sonu ise rüsvâlıktır¹⁹.

Konuyla ilgili olarak gündelik hayattaki ahlaksız davranışı şu şekilde örneklendirerek dile getirmektedir: Anyaz kenarında Mekri kalesinde Keşiş bir mızrakla yaralandıktan sonra Seyyid’in önüne getirilir ve Seyyid ona şöyle seslenir: Ya melun! Gördün mü rüşvet yemek seni nereye getirdi. Hazret-i Resul, rüşvet zehirdir, her kim yerse bela ile hemen helak olur, bir derde uğrar, demiştir. Eziyet edeni, katlederler. Şimdi dön tövbe et, seni bırakayım. Tekrar bizden ol, dedi²⁰.

Burada rüşvet ve haksız kazancın yasak olduğu konusuna açıklık getiren “Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda meşru olmayan yollarla değil, ancak karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yiyebilirsiniz. Sakın haram yiyerek, başkasının hakkını gasp ederek kendinizi öldürmeyin. Allah size pek merhametlidir.²¹” ayetine işaret edilmektedir.

Konuşma şöyle devam eder:

O da, “Ya Server! Ben köleyim. Meylim babamın, dedemin dininden taraftır. İslam dininden döndüm, bir daha dönemem”.

Müslümanlar bu sözü işitince: Yazıklar olsun bunun ilmine, dediler²².

Seyyid de: İlim Nisan yağmuruna benzer. Nitekim sedef, insan ağzına düşse cevher olur, yılanın ağzına düşse zehir olur. Şimdi yılanın ağzındaki zehir gibidir. Fesat, şirret, zor ve zulüm olur. Uğurlu kişi ağzında ilim ve dinin silahı olur²³.

¹⁸ Kur'an-ı Kerim, Maide Sûresi, ayet: 8; Ömer Özsoy-İlhami Güler, s. 520.

¹⁹ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 523.

²⁰ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 523.

²¹ Kur'an-ı Kerim, Nisa Sûresi, ayet: 29.

²² Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 523.

²³ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 524.

2. ULUSLARARASI SARI SALTUK GAZİ SEMPOZYUMU - BİLDİRİLER

Yukarıda dinden dönmenin sonuçları ile ilgili olarak şunu söylemek gerekir. Mürtedin irtidat etmesiyle birlikte, bütün sâlih amellerinin silineceğinden ve o ebedî olarak Cehennemde kalacağından dolayı Müslümanlar üzüntüyle onun ilmi konusunda hayrete düşmüşlerdir. Zira Kur'an-ı Kerim'de bu konuyla ilgili olarak "Sizden kim, dininden döner ve kâfir olarak ölürse, onların yaptıkları işler dünyada da ahirette de boşa gider. Onlar cehennemliktirler ve orada devamlı kalırlar.²⁴" ayeti bulunmaktadır.

4) İnsanları ateşle cezalandırmanın günah olduğu konusunu, aşağıdaki iki nakille peş peşe şöyle anlatmaktadır ve buradan insanlara ceza verilirken bile din ayrımı yapılmaksızın işkenceden ve zulümden kaçınılması gerektiğine işaret edilmekte ve savaş ve ceza ahlakı konusuna açıklık getirmektedir.

Rivayettir: Yüzü dağlayan melundur. Sünniler böyle şey yapmasınlar. Kâfire yaparsa bile Hak tealaya asiliktir, münafıklıktır, hiçbir dinde yoktur... Gövdeye ateş değdirmek haramdır. Kendilerine zulmederler. Şeytana tabi olanların nişanıdır, büyük günahdır. Onların nefsi yarın kıyamet gününde davacı olacaktır. Bu tür şeylerden sakınılmalıdır. Tövbe edilmelidir²⁵.

Nakildir: Yarın kıyamet gününde kâfirleri, asileri ve günahkârları Hak teala cehenneme koyar. Üç türlü uzuvlarını ateşte yakmasınlar. Birincisi yüz, ikincisi dil, üçüncüsü yürek²⁶.

Üç taifeye azap olacak: Birincisi münafıklar; ikincisi zalimler; üçüncüsü hainler, haram ve rüşvet yiyenler, iftira atanlar. İslam dininde fesat çıkaranlar, Hakkın yolunu terk edenler, tövbesiz ölenler²⁷.

Yukarıdaki rivayette ateşle cezalandırmak, münafıklık olarak nitelenmiştir ve arkasından kıyamet gününde azap olacak taifenin birinci sırasına münafıklar konularak konun önemine dikkat çekilmiştir. Zira yakarak cezalandırmanın yasak olduğunu Hz. Muhammed (s.a.v), "Ben filan filanı yakın!" diye emretmişim. "Hâlbuki ateşle ancak Allah azap eder. Dolayısıyla yakaladığınızda (işlemiş oldukları suçun cezası olarak) onları ölüm cezasıyla cezalandırın (ama yakmayın).²⁸" hadisiyle uyarmıştır.

²⁴ Kur'an-ı Kerim, Bakara Sûresi, ayet: 217.

²⁵ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 525.

²⁶ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 525.

²⁷ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 525.

²⁸ Riyâzü's-Sâlihîn, III, s. 193.

5) Baba'ya (Babaeski) yakın bir yerde Bağış adında bir melik vardı. Oğlu Türklerin hak dinde olmalarından dolayı kâfirlere karşı her yerde galip geldiklerini söylüyordu. Buna öfkelenen babasının kendisini öldürmek istediğini anlayınca oğlu, kendi babası Bağış'ı öldürür ve kaçır Seyyid'e sığınır. Arakasından kâfirler Seyyid'e gelirler ve oğlanın babasına asi olup Bağış'ı öldürdüğünü şikâyet ederek asılmasına sebep olurlar. Asılırken oğlan kelime-i şahadet getirir. Bu durumu Seyyid'e haber verdiklerinde iş işten geçmişti. Gece o yiğit oğlan Seyyid'in rüyasına girer ve şöyle der²⁹:

Ya Server! O benim üzerime yalan şahadet edenler, benim düşmanımıdır. Allah benim ruhumu gövdemden çıkarmadı, ölüm acısını görmedim. Gövdem toprak olsa da yine ölmem, dene gör. Seher vakti beni darağacından indir. Fatiha suresini oku, tabanımın altını ayağınla tep, göresin dedi.

Seher vakti dardan indirdiler, tabanını teptiler. Fatiha okudular, kırk kez vurunca o civan kalktı, halka gayret ve heybet oldu.

O yiğit İslam'a geldi ve adını Hızır koydular. Seyyid, yalan söyleyen kâfirleri getirtip hepsini kılıçtan geçirdi ve şöyle dedi: "Müslüman olsalar da işkence etmişlerdir. Katletmek gerek. Yalan, iftira ve zulmedenler, din yoksuludurlar. Cehennemde yanacaklardır. Allah'ın, Resul'ün ve müminlerin düşmanındırlar".

Burada "Zalimlerin ne sıcak bir dostu, ne de sözü dinlenir bir şefaatchisi vardır."³⁰ ve "...Zalimlerin hiçbir yardımcısı yoktur."³¹ ayetleri ve "Yalan ise kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür."³² hadis-i şerifi dayanak alınmaktadır.

Yukarıdaki bu konuyla ilgili olarak şu nakil anlatılmaktadır: Seyyid yalancı şahitlik edenlerin burnunu ve kulağını kesti. İslam içinde fitne olmasın diye zalim, hain, rüşvet ve faiz alanları tepeledi. Seyyid zamanında öyle bir adalet ve insaf vardı ki bir kimse, yolda bir nesne düşürse üç gün sonra geri bulurdu. Seyyid'in korkusundan ve yasağından, fesada yüz verilmezdi. Sahibi bulunmasa eşya, hazineye veya fukaraya verilirdi³³. Ha-

²⁹ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 526.

³⁰ Kur'an-ı Kerim, Mü'min Sûresi, ayet: 18.

³¹ Kur'an-ı Kerim, Hac Sûresi, ayet: 71.

³² Riyâzü's-Sâlihîn, III, s. 133.

³³ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 526-527.

2. ULUŞLARARASI SARI SALTUK GAZİ SEMPOZYUMU - BİLDİRİLER

rama ve şerre meyil yoktu. İçlerinden bir kişi fesat etse reddederlerdi, doğru sözü can ile dinlerlerdi. Dinin kurallarına ters olacak bir konuda kıl titretmezlerdi. Temiz ve saf kişileri ileri getirip önemli yerlerde görevlendirirlerdi. Dinin kurallarını takip ederlerdi. Namaz kılmayanlara namaz kıldırırlardı³⁴. Dindar bir kişi olan Seyyid, Gazilere daima şöyle nasihat ederdi: "Namaz kılın, kâfirle Müslümanın farkı imame giymek, gusül ve abdest almak, temizlik, salavat ve oruçtur. Helak olmak istemiyorsanız zulmetmeyin, mazlumnun ahından sakının"³⁵.

6) Saltık Gazi'nin Maskos Daylı'da Umlak sarayında yaşayan ve on yedi yıldır Tanrılık davasında bulunup halkına zulmeden Zerdanuş'u bu tanrılık iddiasından vazgeçmesi ve Allah'a inanması için kendi elçisi Yahya ibni Kelb ile gönderdiği davet mektubunda şöyle der:

"Benim katımdan ki, Saltık'ım. Senin katına ki Zerdanuş'sun. (Kendi elçisi Yahya ibni Kelb'i kast ederek) Bu kişi ulaştığında bil ki, yerlerde ve göklerde Tanrı biridir. Ölümü, noksanı ve ortağı yoktur. O kimseden doğmaz ve kimse ondan doğmaz. Yemez, içmez ve yatmaz. Bütün bu saydığım şeylerin dışındadır. İnsanoglu, O'nun kuludur. Gökten dört büyük kitap geldi. Onların haberleri bunlardır. Sen bu Tanrı'yım dersin. Hemen iman getir. Kendini zayıf, âciz ve Tanrı hazretine muhtaç kul bil. Eğer yok dersin üzerine gelir, cihanı gözüne karanlık ederim."³⁶

Yukarıdaki bu mektubun içeriğinde İhlas Suresi ve Allah'ın zati³⁷ ve sübûti³⁸ sıfatlarının açıklandığı diğer ayetler dayanak alınmaktadır.

7) Server, kendi korkusundan Milan Frenk diyarına kaçan Rahip Bihrus'un peşinden giderken yolda bir kilisenin bahçesinde toplanmış olan halka elinde bir ayna ile kehanetle gaipten söz eden tek gözlü yaşlı bir papaz olan Fertut ile karşılaşır. Küffarlar arasında Manol Kâhin olarak bilinen ve Türkleri sihirbazlıkla suçlayan bu Papaz, Server'e yaklaşır ve aralarında şöyle bir diyalog gelişir:

³⁴ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 527.

³⁵ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 527.

³⁶ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 529-530.

³⁷ Bkz., Hadid Sûresi, 7. ayet, Rahmân Sûresi: 26-27. ayetler, Al-i İmran Sûresi: 2. ayet, Şûra Sûresi: 11. ayet.

³⁸ Bkz., Furkan Sûresi: 58. ayet, Râd Sûresi: 9-10. ayetler, Nahl Sûresi: 40. ayet, Bakara Sûresi: 20. ayet, Enfal Sûresi: 244. ayet.

Manol Kâhin: Ya sihirbaz Türk! Siz Müslümanlarda fal bakma varmış, sözler söylerler, bir şey bilmezlermiş. Şimdi bana bak bütün gaipten haber vereyim dedi.

Server: Ya Melun! Onlar (Müslümanlar) gaipten haber verirken çok tedbirlidirler. Kitabın üzerinden kura ile yer seçerek fal bakarlar. Bir işaret verip halka hayır ve şerden haber verirler. İlim ile söylerler, doğru ve yanlıştan haber vermeye çalışırlar. Gayba hükmetmezler. Elbette şöyledir, diye tasdik etmezler. Nitekim tıp, tabir ve fal bakma bilimi, tedbir ile söylenir. Her kim tasdik ederse kâfir olur.

Burada müminlerin gayba inandıkları ancak onun üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunmadıklarına dair şu ayete işaret edilmektedir: “O mü'minler ki, gayba iman ederler, namazlarını kılarlar.”³⁹

Bu görüşmenin arkasından Manol Kâhin ile Server Seyyid Saltık arasında şöyle devam eder:

Manol Kâhin: Sen, fal bakma bilir misin ya Türk!

Server: Evet, fal bakma ilmini iyi bilirim, ne dersin?

Manol Kâhin: Benim bir kızım var, onun haline bir baksan. Eğer hastalığından bir haber verirsen sana iman ederim.

Server: Ya kâhin! Eğer Müslüman olamazsan seni öldürürüm, bilmiş ol.

Manol Kâhin: Öyle olsun, kabul ettim.

Server fal bakıp şöyle dedi: Ya Manol! Bu kızın yüreğinde yel vardır. Maraz olmuştur.

Manol Kâhin: Yel değildir, canlı canavardır.

Server: İlim böyle gösterir. Gaybı Allah bilir.

Manol Kâhin: Bana aynada haber verdiler, ben bilirim.

Server: O senin aynana gelenler şeytanlardır, yalan söylerler.

Manol Kâhin: Yalanı sen söylersin, o kağıda yazmakla ne anlarsın.

Server: Ya lain! Bu peygamber ilmidir. Senin yaptığın şeytanlıktır.

Bunun üzerine Server, bir okla Manol Kâhini gözünden vurarak öldürdü⁴⁰.

³⁹ Kur'an-ı Kerim, Bakara Sûresi, ayet: 3.

⁴⁰ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 533-535.

8) Mora'da Diranikir adında biri ortaya çıkmıştı. Adına Konya dedikleri kendi şehrinde gafil gafil oturup içki meclislerinde vakit geçirecek Seyyid Server ve Türkler hakkında ileri geri konuşurdu. Türklerin hepsini kılıçtan geçireyim, Rum diyarından Türkleri sürüp tekrar çıkarayım, Hristiyan edeyim der dururdu. Bunun üzerine Seyyid Server şehre yaklaşıp kervan sahibi suretinde şehrin önünde konakladı. Diranik'in adamları, "içlerinde Müslümanların da olduğu büyük bir kumaş ve eşya kervanının şehre geldiğini, Diranik'e bildirdiler. Seyyid Server'in bu kervan içinde bulunduğunu bilmeden Seyyid Server hakkında bilgi almak için Müslüman kervancıları ve Seyyid Server'i içeri davet ettiler. İçeri girenlerin içinde sonradan Müslüman olan Seyyid Server tarafından Kasım adı verilen rahip Rumas da vardı ve hepsi birden Diranik'in yanına vardılar. Çeşitli ağırlamalardan sonra Diranik, "Getirdiğiniz kumaş ve eşyalar nasıldır?" diye sordu. Kasım yerinden kalkarak "Ey Bey! Bizim eşyamız kılıçlarımızdır. Biz İslam dinin bezirgânlarıyız. Bizim kervan başımız erenler serveri Sultan Saltık Gazi'dir. Buraya can ve baş alışverişi yapmaya geldik, dedi. Server Saltık, onun sözlerini çok beğenerek "Kim bu dine girerse gübre iken arslan olur. Bırakma ya Kasım, göreyim seni." dedi⁴¹.

9) Seyyid, Ragduş'un başını kesip Edirne'ye gönderdikten sonra Tuna yoluyla kâfir Hırakun'un bulunduğu kaleye gider. Hırakun'u da etkisiz hale getirdikten sonra Baba şehrine gitmek üzere gemiye bindiğinde Müslümanlar Seyyid'in elini öperek ona "Harcınevan kâfirlerinin gelip, Sinopu rahatsız ettiklerine" dair bir mektup verirler. Seyyid, Sinop'ta Şemmas ve arkasından Şemmas'ın oğlu ile savaşırken İslam ordusunun beyi Ertuğrul Gazi'nin oğlu Alp Osman Gazi, bin kadar Müslümanla birlikte gelip savaşa katılırlar ve Şemmas'ın oğlu Şirman'ı esir edip askerlerini kırarlar. Bu yardım ve kahramanlıklarının üzerine Şerif, Osman Gazi'ye şöyle dua eder: "Yüzün ak olsun! Fetih, Nusret ve devlet senindir. Zira bu kadar kâfir bana bu kadar zamandır karşı durmamıştı. Bundan bildim ki, şimdiden sonra zaman senindir. Tanrı senin nesline bereketler, kuvvetler ve fetihler versin⁴². Züriyetin kesilmesin. Saadet ve devlet sizden uzak olmasın".

⁴¹ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 551-552.

⁴² Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 574.

Sonra Osman Gazi, Şirman'ın boynunu vurdu. Bundan dolayı Şerif, "Ya Osman! Gazan mübarek olsun", dedi. Harcinevan'ın fethinden sonra Şerif, Osman Gazi'ye dua etti, üzengisini tutup atına bindirdi ve şöyle nasihat etti: "Asla dininizin yolundan azmayın, yaramazlık yapmayın. Zira Hak teala azgın kulunu sevmez. Onun üstüne bir kulunu daha musallat eder⁴³, helak ettirir. Dinin kurallarına uyun. Adil olun, zulüm etmeyin. İh-san eylen, şerden kaçının. İyi sözü tutun, haram yemeyin⁴⁴."

Yukarıdaki konu anlatılırken tamamen İslam'ın emirleri tavsiye edilmektedir. Zira adaletli olmayı bütün beşeri ilişkilerde olduğu gibi yönetim konusunda da bir ilke olarak ortaya koyan Kur'an-ı Kerim'de konuyla ilgili birçok ayet yer almaktadır:

"Ey Davud! Biz seni yeryüzünde halife yaptık. O halde insanlar arasında adaletle hükmet. Hevâ ve hevese uyma, sonra bu seni Allah'ın yolundan saptırır. Doğrusu Allah'ın yolundan sapanlara, hesap gününü unutmalarına karşılık çetin bir azap vardır"⁴⁵. "Allah'ın sana gösterdiği şekilde insanlar arasında hükmedesin diye sana Kitab'ı hak ile indirdik; hainlerden taraf olma!"⁴⁶.

Yukarıdaki konuyla ilgili olarak *Saltıknâme*'de adil olmak, zulüm-den kaçınmak ve halkı rahatlatmanın gereği konusunda şöyle denilmektedir:

"Seyyid birkaç gün Konya'da kalıp Müslümanlara nasihat ettikten sonra Sinop'a giderken Ertuğrul Gazi'nin oğlu Osman Gazi, yolda Seyyid'i karşılar ve elini öper. Sinop'a birlikte giderler ve yolda Ali Bey ile Osman Bey, Şerif'in huzurunda candan ahiret kardeşi olurlar. Server bu sırada Osman Bey'e "Sultan sana galiba Harcinevan mülkünü verecek, gidip Ankara, Amasya ve Asmuye'yi fethetmen için davetnâme gönderdi" der. Arkasından "İznik Kalesinde de düşmanın arkasında olun." diyerek duada bulundu ve sonra "Adil olun, zulüm yapmayın. Halkı hoş tutun, haram yemeyin" diye nasihat etti⁴⁷."

⁴³ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 575.

⁴⁴ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 574-576.

⁴⁵ Kur'an-ı Kerim, Sâd Sûresi, ayet: 26.

⁴⁶ Kur'an-ı Kerim, Nisâ Sûresi, ayet: 105.

⁴⁷ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 586.

2. ULUSLARARASI SARI SALTUK GAZİ SEMPOZYUMU - BİLDİRİLER

10) Bilim adamlarını dinin koruyucuları olduğuna işaret ederek şöyle tarif ediyor: "Ülema taifesi olarak biz, dinin bekçileriyiz⁴⁸, Ümmet içinde en önemli kesim bilim adamlarıdır, bilim adamları dua ve himmet ile savaşırlar⁴⁹". Server Saltık, bilim amel ve ibadet ile din için çalıştı.

Bildiler ki, bilim adamlarına, günahsızlara, gariplere ve fukaraya Hakk'ın emriyle gökten melekler yardıma gelirlermiş. O zaman beyler gelip bilim adamlarının elini öptüler, hatalarını anladılar, özür dilediler. Bildiler ki, ümmet-i Muhammed, bütün halkların ve taifelerin en iyisidir. Ümmet içinde en önemli kesim ise bilim adamlarıdır.

Burada "Allah, adaleti ayakta tutarak (delilleriyle) şu hususu açıklamıştır ki, kendisinden başka ilah yoktur. Melekler ve ilim sahipleri de (bunu ikrar etmişlerdir. Evet) mutlak güç ve hikmet sahibi Allah'tan başka ilah yoktur.⁵⁰" "Fakat içlerinden ilimde derinleşmiş olanlar ve müminler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman edenler, namazı kılanlar, zekâtı verenler, Allah'a ve ahiret gününe inanlar var ya; işte onlara pek yakında büyük mükâfat vereceğiz.⁵¹" ayetlerinden ve benzer diğer ayet ve hadislerden yararlanılarak âlimlerin önemi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Savaşa katılan grupları üç ayrı sınıfa ayırarak şöyle demektedir ve bilim adamlarının önemini şu sözlerle vurgulamaktadır: "Harb ve gazada hizmet beylerin işidir. Onlar bu işleri kılıçla yaparlar. Bilim adamları dua ve himmet ile savaşırlar. Mazlumlar, zalimlerle savaş yaparlar. Ah ederek gözyaşıyla ve gönülle dua ederler, yalvarırlar."

Sonuç

Bu destan, topluma vicdanının sesini dinlemeyi, milli şuuru güçlendirmeyi, milli dayanışmayı tavsiye ettiğinden dolayı İslam dini ve ahlak açısından önemli bir eserdir.

Yaşanılan coğrafyadaki insanları yakından ilgilendiren ve toplum vicdanında iz bırakan dini ve ahlaki olayları, bir şahıs veya bir milletin kahramanlıkları çerçevesinde anlatmaktadır.

⁴⁸ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 521

⁴⁹ Necati Demir - M. Dursun Erdem, s. 522

⁵⁰ Kur'an-ı Kerim, Âl-i İmrân Sûresi, ayet: 258

⁵¹ Kur'an-ı Kerim, Nisâ Sûresi, ayet: 162

SALTIKNÂME'DE DİNİ VE AHLAKÎ DEĞERLER

Böylece yaklaşık bin yıldan beri bu coğrafyalarda yaşayan milletlerin kendi tarihi ve mitolojik olaylarını nesilden nesle aktararak toplumun dini ve ahlaki değerler çerçevesinde yaşamasına ve moralinin yüksek olmasına katkı sağlamıştır. Bu destan yazıldığı döneme ışık tutan ve aynı zamanda Türkçe yazılmış güzel edebi örnektir. Halka sahip çıkan, onlara liderlik eden, haklarını koruyan, gerektiğinde tek başına mücadele veren bir kahramanı anlatmasından dolayı aynı zamanda bir kahramanlık destanıdır. Bunun yanında Müslüman Türk tipine örneklik etmesi bakımından ayrı bir önemi ortaya çıkmaktadır.

İslam dinin kurallarına, Peygamberimizin sözlerine ve Kur'an'ın ayetlerine uygun olarak oluşturulan bu destan, geçmişten gelen tarih, edebiyat ve kültürümüzün kaynaklarının yeni nesillere aktarılmasında dil, din, ahlâk, adalet, nasihat, tarih ve folklor bakımından zenginliğimizi artırmıştır.

Kaynaklar

- Kur'an-ı Kerim ve Açılmalı Meâli, Hazırlayanlar: Ali Özek ve diğerleri, Ankara 1993, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kâzım Yetiş, "Destan", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. IX, İstanbul 1994, s. 202-205.
- Necati Demir-M. Dursun Erdem, *Ebu'l-Hayr Rûmî- Saltıknâme (Saltık Gazi Destanı)*, İstanbul 2013, İkinci Baskı: TİKA ve Uluslararası Kalkınma ve İşbirliği Derneği (3 cilt bir arada).
- Ömer Özsoy-İlhami Güler, *Konularına Göre Kur'an (Sistematik Kur'an Fihristi)*, Ankara 2006, Fecr Yayınları.
- Riyâzü's-Sâlihîn*, I-III, Tasnif: Muiyiddin en-Nevevî, Çeviri: Emin Özafşar-Bünyamin Erul, Ankara 2013, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları